

**HODIMIR SIROTKOVIĆ, »USTAVNI POLOŽAJ I ORGANIZACIJA RADA
SABORA KRALJEVINA HRVATSKE I SLAVONIJE U GRAĐANSKOM
RAZDOBLJU NJEGOVA DJELOVANJA (1848—1918)«, Rad JAZU 393, Zagreb, 1981.**

Hrvatski sabor kao institucija djeluje nekoliko stoljeća, dakako s prekidima. Poznat pod imenom Sabor kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, ili pak Hrvatsko-slavonsko-dalmatinski sabor, u 19. i 20. st. zapravo je bio nadležan samo za dio hrvatskih zemalja, jer, npr., Dalmacija je od 1861. dalje imala vlastiti pokrajinski sabor, a bila je uključena u austrijski dio Habsburške monarhije, kao i Istra. O Saboru postoji relativno mnogo literature, ali u novije doba nije mu se posvećivala veća znanstvena pažnja. Jedna od rijetkih studija, koja daje zaista temeljit i cjelovit uvid u djelovanje Sabora u zadnjem periodu vladavine Habsburgovaca, jest opsežna rasprava Hodimira Sirotkovića, »Ustavni položaj i organizacija rada Sabora Kraljevina Hrvatske i Slavonije u građanskom razdoblju njegova djelovanja (1848—1918)«. Djelo je objavljeno 1981. u Radu JAZU 383, 39—86.

Autor je imao opravdano polazište: ta je institucija djelovala u spomenutom sedamdesetgodišnjem razdoblju kada su započeti, odvijaju se ili završavaju određeni povijesni procesi važni za tadašnji život stanovništva. U tom visokom tijelu radili su gotovo svi najistaknutiji politički prvaci zemlje, a i neki drugi, iz oblasti znanosti, kulture, itd. Radnja ima »za cilj da utvrdi tko je na temelju kojih i kakvih izbornih propisa birao zastupnike Sabora kraljevina Hrvatske i Slavonije u građanskom razdoblju njegova djelovanja (1848—1918), kakav je bio njegov ustavni položaj prema drugim organima državne vlasti Hrvatske i u odnosu na Zajednički sabor svih kraljevina ugarske krune« (str. 40).

Autor je raspravu podijelio u nekoliko suvislih cjelina. To su: sastav i državno-pravni položaj Hrvatskog sabora potkraj feudalnog razdoblja; izborno zakonodavstvo i organizacija Sabora prije nagodbe s Ugarskom (1848—1868); izborno zakonodavstvo u nagodbenom razdoblju; organizacija Sabora na temelju zakonskog čl. II iz 1870 (zakonsko razdoblje saborskog rada; o otvaranju, odgodi i raspuštanju Sabora; sastav Sabora; pravni položaj saborskih članova; verifikacija mandata i konstituiranje Sabora; određivanje naknadnih izbora; saborski odbori; saborske sjednice; zakonodavni postupak); nadležnost Sabora u nagodbenom razdoblju; problem pravne i političke odgovornosti Zemaliske vlade Saboru; ustavni odnosi Hrvatskog sabora prema zajedničkom saboru u Budimpešti; državnopravno značenje hrvatskoga građanskog sabora. Autor je dao i popis upotrijebljenih izvora, na 111 bilježaka, od kojih se neke i oveci komentari, a rasprava je popraćena sažetkom na francuskom jeziku.

Već iz samoga popisa naslova pojedinih cjelina očita je autorova želja da zaista cjelovito zahvati tu problematiku. H. Sirotković je započeo prikaz, a zatim i analizu pitanja zapravo u vrijeme prve pojave Sabora potkraj 13. st.; bilo je to u toku procesa ustavnog ograničenja kraljeve zakonodavne vlasti. Ta staleška skupština hrvatskih zemalja djeluje kao predstavničko tijelo od 1848. Dakako, termin predstavničko treba shvatiti uvjetno: kao i prije, Sabor i sada ne odra-

žava u potpunosti interese naroda u ovom dijelu Hrvatske u kojem je djelovao. Tako, npr., u periodu djelovanja Sabora koji Sirotković razmatra, postoji i virilno pravo na temelju kojega u njemu mogu automatski sjediti i djelovati svi najvažniji rukovodioci katoličke i pravoslavne crkve, te muški pripadnici kneževskih, grofovskih i barunskih obitelji. »Tako je Hrvatski sabor od godine 1888. do 1918. brojio ukupno 88 izabranih zastupnika i najviše 44 virilna člana« — konstatira autor. Od 1891. u Sabor su mogli osobno dolaziti predstavnici 22 velikaške obitelji, među kojima je najveći broj bio stranih došljaka. Već samo ovi podaci govore o stvarnim mogućnostima djelovanja toga predstavničkog tijela. Sabor je imao i posebne odbore. Prema Poslovniku iz 1895, postojali su odbori za zemaljski proračun i kontrolu zemaljskih računa, za poslove unutarnje zemaljske uprave, za narodno gospodarstvo, za bogoštovlje i nastavu, za pravosuđe, za peticije i pritužbe, za verifikaciju i imunitet, za poslove Sabora, saborskog proračuna i ispitivanje saborskih računa, te za disciplinske poslove. Potrebno je reći da je u doba banovanja Khuena-Hédervárijia drastično ograničena praktična predstavnička moć zastupnika, dakako, u smjeru ograničavanja opozicijskog djelovanja. Doduše, ban je bio odgovoran Saboru za svoj rad ali se to u praksi nije moglo provesti u život. Ban na čelu Zemaljske vlade upravljao je zapravo onako kako je, npr., Khuen jednom (1884) i izjavio — sa Saborom, a može i bez njega. Ipak, unatoč takvom sistemu ustavnog položaja i organizacije rada Sabora, od kojih smo ilustrirali samo neke vidove, pojedini zastupnici ili grupe, odnosno predstavnici određenih političkih stranaka itd., uspijevali su prodrmati uhodani mehanizam u interesu slojeva ili grupacija koje su zastupali. Kao što je staleški Sabor postajao »sve veća kočnica društveno-političkom, ekonomskom i kulturno-prosvjetnom razvitku hrvatskog naroda«, tako je i kasniji kompromisni Sabor odražavao odnos građansko-feudalnih snaga — ističe autor. A izborna zakonodavstvo s više izbornih zakona i popratnih novela, kaže on, »bilo je usmjereno prvenstveno na to da ograniči i falsificira narodnu volju u interesu vladajućih krugova Monarhije i njihovih eksponenata u Hrvatskoj« (83). Izborna tijela (izbornici i birači) u Jelačićevo doba obuhvaćalo je svega 3% pučanstva tadašnje Hrvatske, 2% u Khuenovo vrijeme te 8% za bana Tomašića; više od toga nije se moglo postići u tadašnjoj Hrvatskoj. Na izbore za Sabor izlazilo se 19 puta, ali redovito se falsifikatima stvarala saborska većina. Sudbinska je bila uloga bana kao šefa Zemaljske vlade jer je njega imenovao vladar i to na prijedlog i uz »premapodpis« zajedničkog ugarskog ministra-predsjednika u Budimpešti. Uprkos svemu je i takav Sabor uspijevao održati »tradicionalni ugled predstavnika suvereniteta zemlje i zaštitnika njenih Nagodbom ugovorenih prava« (84).

Prof. Hodimir Sirotković u svojoj je studiji temeljito razradio ovu problematiku. Na taj smo način dobili odličan uvid u vrlo važan period djelovanja jedne od najvažnijih institucija Hrvatske u svoje doba. Ustavni položaj i organizacija rada Hrvatskog sabora sada su mnogo jasniji. Bolje je osvijetljeno to tijelo u prednagodbenom i nagodbenom periodu. Njegovo djelovanje detaljno je raščlanjeno, pa će ova studija poslužiti ne samo stručnjacima, već svima onima koji se поблиže zanimaju za tu problematiku, odnosno taj dio novije hrvatske povijesti.

Petar Strčić

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Ivan KAMPUŠ
Bernard STULLI
Jaroslav ŠIDAK

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Jaroslav ŠIDAK

KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3
Časopis izlazi jednom godišnje

Pretplate i narudžbe šaljite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 800 din.

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — svibanj 1985.